

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version: Ketonen-Oksi, S. (2022) Tavoitteena kollektiivinen tietoisuus ajattelu- ja toimintamalliemme ekososiaalisista vaikutuksista. Futura 4, 97-100.

Tämä rinnakkaistallenne on lopullisen lehdessä julkaistun artikkelin taittamaton käsikirjoitusversio.

Tavoitteena kollektiivinen tietoisuus ajattelu- ja toimintamalliemme ekososiaalisista vaikutuksista

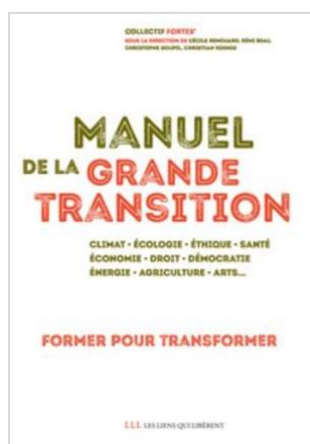
Toim. Michael Löwy & Daniel Tanuro (2021): *Luttes écologiques et sociales dans le monde, allier le vert et le rouge*. Textuel, Pariisi (Ranska). 304s.

Collectif Fortes, Cécile Renouard, Rémi Beau, Christophe Goupil & Christian Koenig johdolla (2021): *Le Manuel de la Grande Transition*. 448s.

Sanna Ketonen-Oksi

Laurea-ammattikorkeakoulu

sanna@ketonenoksi.com

Tämän kirjoitukseni inspiraationa ja tarkastelun kohteena ovat Michael Löwyn ja Daniel Tanuron toimittama *Luttes écologiques et sociales dans le monde, allier le vert et le rouge* (suom. 'ekologiset ja sosiaaliset kamppailut maailmassa: vihreän ja punaisen liittoutumat' sekä pariisilaisen tutkijakollektiivin yhteiskirjoittama *Manuel de la Grande Transition* (suom. 'suuren transition käsikirja'). Siinä missä Löwyn ja Tanuron teos taustoittaa eri vuosikymmenillä ja eri maanosissa sosiaalisten oikeuksien ja ympäristön puolustamisen vuoksi syntyneitä konflikteja, on Collectif Fortes -tutkijakollektiivin toimittama yleisteos suunniteltu oppikirjaksi, joka tarjoaa ymmärrystä ja välineitä yhteiskunnallisen muutoksen edistämiseen.

Teokset päätyivät käsiini painotuoreina työmatkallani Pariisiin, marraskuussa 2021. Kiinnostukseni niihin oli sekä henkilökohtaista että ammatillista: Olen asunut Pariisissa kahteen otteeseen 1990-luvulla, ja valmistunut vuosituhaten taitteessa maisteriksi pääaineena ranskan kieli ja kulttuuri. Yhtäältä kaipasin ranskan kielellä luettavaa ranskalaista kirjallisuutta. Toisaalta etsin ammatillisesti kiinnostavaa luettavaa, jota ei suomalaisista kirjakaupoista olisi saatavissa. Löysin molemmat teokset ystäväni suosittelemasta kirjakaupasta.

Luontoarvot ja ihmisoikeudet lujilla

Löwyn ja Tanuron teos esittelee yhteensä 13 viime vuosikymmeninä eri maissa ja maanosissa käytyä kamppailua, joissa taloudellispoliittiset intressit ovat jyränneet alleen ekologiset ja sosiaaliset arvot. Näistä yhtenä esimerkkinä läntisessä Ranskassa puoli vuosisataa kestänyt taistelu Notre-Dame-des-Landesin suojellusta suoalueesta, jonne haluttiin rakentaa uusi lentokenttä, mutta jossa alkuaan paikallinen vastustus lopulta kasvoi suunnitelmat kaataneeksi kansalliseksi ympäristöliikkeeksi. Tuhoilta ei kuitenkaan vältytty konfliktin aiheuttaessa vuosien mittaan valtavia aineellisia vahinkoja

sekä inhimillistä kärsimystä. Toisena esimerkkinä nostan esille Ecuadorin presidentti Rafel Correean vuonna 2007 tekemän aloitteen, jonka tavoitteena oli kerätä rahaa, joka korvaisi valtion kokemat tappiot Amazonissa sijaitsevan, sekä biodiversiteetiltään että öljyvarannoiltaan rikkaan, alueen alkuperäiskansojen asuttaman ja vuodesta 1994 asti suojellun Yasunin kansallispuiston koskemattomuudesta. Kun lahjoitukset jäivät toivottua pienemmiksi, suojelu purettiin, metsät hakattiin ja koko alue tuhottiin öljystä saatujen tulojen vuoksi.

Kirjoittajien mukaan yhteistä lähes kaikille kamppailuille on niiden vahva uhka alkuperäiskansoille ja muille paikallisille tai vähemmistökulttuureille (vrt. henkiset, kulttuuriset ja uskonnolliset traditiot), valtaväestön näkökulmasta katsottuna ko. väestön kieltäytyminen 'järkevästä' kompromisseista, naisten vahva rooli taisteluiden keskiössä sekä kansalaisaktivistien pyrkimykset ratkaista konfliktit väkivallattomasti. Ja kuitenkin, näiden kamppailujen seurauksena lukemattomat ihmiset ovat menettäneet kotinsa, elinkeinonsa, jopa henkensä.

Löwe ja Tanuro vertaavat tilannetta jopa Hiroshiman ja Nagasakin ydinpommien käyttöön. Niiden jälkeen ei mikään ole tuhonnut ihmiskuntaa yhtä voimakkaasti kuin kapitalistinen yhteiskuntamalli (!), ja kapitalismi ajaa ennen pitkään myös globaalin pohjoisen tuhoon. Heidän mukaansa kehityksen tuleva suunta riippuu siitä, kuinka aktiivisesti ja sitoutuneesti ryhdymme etsimään uutta yhteistä suuntaa vähentääksemme näennäisdemokratiaa ja taistelemme ekologisesti sekä sosiaalisesti kestävämmän todellisuuden puolesta. Lisäksi he tuovat esiin kritiikkinsä niitä yrityksiä ja poliittisia toimijoita kohtaan, jotka toimivat kestäväen kehityksen nimeen, mutta eivät todellisuudessa lainkaan välitä planeetan tai sen asukkaiden hyvinvoinnista vaan ainoastaan markkinavoimista.

Ranskalainen näkökulma ekososiaalisen hyvinvointiin

Le Manuel de la Grande Transition on Pariisissa vuonna 2019 alkunsa saaneen FORTES¹-projektin tutkijakollektiivin toimittama. FORTES-projekti käynnistyi Ranskan yliopistokoulutuksesta ja tutkimuksesta vastaavan ministeriön, MESRI²:n aloitteesta. Sen tavoitteena on vahvistaa ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväää kehitystä tukemalla monitieteellistä osaamisen tunnistamista ja kehittämistä ranskalaisessa (korkea)koulutuksessa. Projektin taustalla on niinkin hiljattain kuin vasta tammikuussa 2018 rekisteröitynyt voittoa tavoittelematon yhdistys, jonka pääpaikkana on Forges'ssa sijaitseva tutkimuslaitos Campus de la Transition³. Forges ei ole vain kollektiivin työpaikka vaan monille myös koti. Kollektiivin ydinryhmästä muodostuneen neljän hengen toimituskunnan lisäksi kirjan kirjoittamiseen osallistui kaikkiaan noin 70 opettajaa, tutkijaa ja opiskelijaa.

Teos rakentaa systeemistä ymmärrystä kestävään kehitykseen liittyvien vastuukysymyksien sekä niin yksilö- kuin organisaatiotasolla vaadittavien rakenteiden ja toimintamallien välisistä kytköksistä. Kirjan ydinviesti on: toimijuus edellyttää asioiden ymmärtämistä, transformaatio asioihin perehtymistä⁴. Niinpä systeemiteoreettisen transitiokäsitteeseen nojaten, kirjassa kuvataan laajasti erilaisia näkökulmia ja keinoja luoda edellytyksiä tavoitellulle järjestelmästä toiseen siirtymiselle. Tällä tarkoitetaan tässä transitiota, jonka perimmäisenä tavoitteena on yhteiskunnallinen uudelleenorganisointumisen – tavalla, joka tukee elinympäristöjen, kulttuurin ja luonnon monimuotoisuutta sekä ylipäättään kaikkien planeettaamme asuttavien ihmisten hyvinvointia. Tätä prosessia kuvataan kuuden transitiolle keskeisen, kreikan kielestä lainatun käsitteen avulla: *Oikos, Ethos, Nomos, Logos, Praxis, Dynamis*.

¹ Formation à la Transition dans l'Enseignement Supérieur

² Ministère de l'Enseignement supérieur, de la Recherche et de l'Innovation

³ <https://campus-transition.org/en>

⁴ Kirjoittajan käänös lauseesta 'Il s'agit de comprendre pour agir, de former pour transformer', s. 24

Oikos viittaa perheeseen, taloon ja kotitalouteen. Tässä yhteydessä se kuvastaa ihmiselle luontaista sosiaalista ja poliittista järjestäytymistä, jota paremmin ymmärtämällä meidän on mahdollista tavoitella *kosmosta*, järjestäytyntä maailmankaikkeutta. Luku kertoo biosfääriin toimintaperiaatteista sekä ihmisen synnyttämän planetaarisen epätasapainon luonteesta ja vaikutuksista ravinnon tuotantoon, liikkumiseen, terveydenhuoltoon jne. Myös tieteen roolia järjestelmämuutokseen johdattelevassa transitiossa pohditaan eri näkökulmista. Erityistä painoarvoa annetaan tulevaisuutta dekolonisoivalle hyvän elämän tavoittelulle, korostaen yhteisöllisyyden edellyttävän monimuotoisuuden sekä kulttuurisen ja kielellisen diversiteetin ihannetta. Avainsanoja tässä keskustelussa ovat resilienssi, kestävyys, emansipaatio ja elinkelpoisuus.

Etymologisesti sanskritin kielestä juontava Ethos puolestaan viittaa ylisukupolvisen perimään, perinteisiin ja filosofioihin, joiden historiallista ja kollektiivista painolastia tulee tarkastella uudelleen. Luvussa nousevat esille vastavuoroisuutta pohtivat käsitteet kuten *ukama* – yksilön suhde ympäröivään ekosysteemiin – ja *ubuntu* – ihmisen kokonaisvaltainen suhde sekä toisiin ihmisiin että koko biofyysiseen maailmaan. Kytkös toiminnalliseen tulevaisuuden tekemiseen on vahva. Keskeisiä teemoja ovat ylisukupolvisuus, ihminen osana luontoa, tasa-arvo, yhteisöt, vastuullisuus.

Nomos – Antiikin Kreikan lakia tarkoittanut sana – ohjaa lukijaa sosiaalisten sekä poliittisten ohjausmekanismien uudistamisen äärelle, instituutioiden ja lakien / säädösten uudelleenarviointiin sekä hallinnon toimintamallien arviointiin. Luku alkaa pohdintoilla siitä, miten määrälliseen arviointiin, teknologiaan ja tieteeseen painottunut järjestelmämme tarvitsee kipeästi uusia indikaattoreita ja toiminnanohjausmalleja. Kritiikkiä saa osakseen se, miten yhä useammin yksityisen sektorin rahoituksesta riippuvainen tutkimus on ajautunut tilaan, jossa sitä ohjailaan yhä useammin lyhytnäköisen tehokkuusajattelun ehdoilla, antaen siten vain hyvin vähän tilaa yhteiskunnallisen muutoksen kannalta tärkeälle vaihtoehtojen pohdinnalle sekä tiedettä sisältäpäin uudistavalle ajattelulle. Myös yritysten olemassaolon tarkoitusta ja sosiaalista vastuuta ruoditaan jonkin verran, johtaen lopulta keskusteluun siitä, voiko kaiken yksityistää ja onko luonto todellakin vain kaupanteon väline. Keskustelu jatkuu moninäkökulmaisella pohdinnalla siitä, voisiko ratkaisuna toimia päätöksenteko pienemmissä alueellisissa yksiköissä, joissa ekososiaalisten tekijöiden huomioiminen olisi lähempänä niiden vaikutuspiiriä, stimuloisi paikallisia innovaatioita ja samalla vahvistaisi julkista keskustelua osana lainsäädännön prosesseja (vrt. deliberatiivinen demokratia).

Seuraavat kaksi lukua, Logos – puhe, ajattelu, ilmaisutapa – ja Praxis –käytänteet, käytännön toimintamallit – keskittyvät siihen, miten muutoksen ihanteita voidaan tavoitella mahdollisimman pragmaattisesti. Siihen pyrkiessään teos korostaa utopioiden käyttöä inspiraatioiden lähteenä, ripustautumatta kuitenkaan turhaan toiveajatteluun. Muutoksen todetaan olevan helpompaa, jos luomme uusia tapoja ilmaista suhdettamme niin muihin ihmisiin kuin muunlajisiin ja lopulta koko elonkirjoon, tavoitellen herkkyyden ja empatian kautta rakentuvaa monimuotoisuutta ja -äänisyyttä. Kuvittelun rinnalla tilaa annetaan moninäkökulmaiselle yhteiskuntakritiikille ja pohditaan erilaisten narratiivien vaikutusta toimintaan yhteiskunnan kaikilla eri osa-alueilla. Siirryttäessä Praxis -lukuun keskiöön nousee tapamme organisoida työelämää. Tähän teos esittää ratkaisuksi kolmiulotteista lähestymistapaa: 1) objektiivisella ulottuvuudella viitataan työn kokonaisvaltaiseen tuottavuuteen ja vaikutuksiin, 2) subjektiivisella ulottuvuudella työtä tekevän kokemuksiin työnteosta ja sen suhteesta yksilön hyvinvointiin ja 3) kollektiivisella ulottuvuudella analyysiin työn vaikutuksista ympäröivään elinympäristöön ja yhteisöön. Muun muassa työn merkityksellisyys ja sosiaalinen ulottuvuus korostuvat – sekä voimakas kritiikki nyky-yhteiskunnan yksilö- ja tuottavuuskeskeisille toimintamalleille.

Teoksen viimeinen luku, elinvoimaisuuteen viittaava Dynamis, on pyhitetty yksilöiden tarpeelle löytää uusi yhteys itseensä, toisiinsa ja luontoon. Viitaten Pariisissa toimivan Institut d'études

politiques tekemiin tutkimuksiin, joiden mukaan 80 % globaalista energiankulutuksesta on kytköksissä kaupungistumiseen, keskustelu siirtyy sittemmin tietoisuuteen kiihtyvän kaupungistumisen haittapuolista. Etenkin yksityiseen omistajuuteen liittyvien kysymysten kriittinen tarkastelu korostuu. Luvun keskeisin viesti on pysähtyä sen äärelle, miten voisimme kukin omalla toiminnallamme edistää syvällisempää tietoisuutta, ymmärrystä ja vastuunkantoa omasta ja planeettamme hyvinvoinnista. Jotta tämä ns. ekopsykologista maturiteettia kuvastava kehityssuunta vahvistuisi, on luotava globaalisti koherentti narratiivi muutokselle, jonka vaikutukset ulottuvat niin ympäristönsuojeluun kuin talouteen ja politiikkaan. Yhtenä keinona tähän esitellään dialogista vuorovaikutusta eri kulttuureissa ja konteksteissa kehittyneiden ontologisten, etymologisten ja antropologisten käsitteiden sekä lähestymistapojen välillä.

Teosten herättämiä ajatuksia?

Teoksia lukiessani pohdin, mikä on se transformatiivinen muutos, jota ne omalla narratiivillaan tukevat, ja missä määrin ne antavat tilaa uusille ratkaisumalleille ja toimijuuden muodoille tavoittelemansa uudistumisen tueksi. Edellä olleet pitkät kuvaukseni kirjojen sisällöistä antanevat osaltaan vastauksia näihin kysymyksiin. Kokoan kuitenkin ajatukseni muutamaa yleisluonteiseen mietelmään:

Kuten kaikki tiedämme, etenkin Löwen ja Tanuron esille nostamat esimerkit tilanteista, joissa niin luonnon kuin erilaisia vähemmistöjä edustavien ryhmien sosiaaliset oikeudet jäävät puutteelliselle huomiolle tai sivuutetaan kokonaan eivät ole mitenkään poikkeuksellisia ilmiöitä. Vastaavia kamppailuja on käyty jo sukupolvien ajan käytännössä kaikkialla, minne ihmisen toiminta on yltänyt – riippumatta alueiden sosioekonomisesta tai poliittisesta statuksesta tai kansainvälisistä säädöksistä ja sopimuksista. Vastaavalta emme ole välttyneet Suomessakaan, jossa saamelaiskäräjät pyrkivät, perusoikeuksiinsa vedoten, vastustamaan Inarin ja Sodankylän malminetsinnän ja kaivostoiminnan sallivia aluevarauspäätöksiä saamelaisten kotiseutualueilla, tai saamaan äänensä kuuluville Tenojoella, jossa saamelaisille kulttuurille tärkeää lohienkalastusta on lohikantojen suojelemiseksi rajoitettu ankarasti heidän eriäviä näkemyksiään huomioimatta. Joka tapauksessa, Löwen ja Tanuron teos on paitsi ajankohtainen, myös akuutisti tärkeän aihepiirin äärellä.

Koska ajattelutapamme sekä niihin kytköksissä olevat käsitteet ohjaavat vahvasti tulevaisuuttamme rakentavia arvovalintojamme ja päätöksenteon prosessejamme, ohjaavat ne olennaisesti myös keskustelua siitä, mikä on järkevää tai hyväksyttyä toimia ja mikä ei. Käsitteet syntyvät aina jonkin maailmankuvan tuotteena ja rakentavat tietynlaista tulevaisuusnarratiivia. Tästä näkökulmasta kiinnostavaa on, että siinä missä Löwen ja Tanuron teos pyrki vahvistamaan tietoisuutta konfliktien globaalista laajuudesta sekä ruokkii ajatusta kansalaisvaikuttamiseen liitetystä sitkeydestä ja toiminnan merkityksellisyydestä, tarjoaa Collectif Forten teos huomattavasti vaihtoehdoille avoimemman tulokulman aiheeseen. Teokset siis täydentävät hyvin toisiaan.

Löwen ja Tanuron teos olisi ehkä kaivannut rinnalleen moninäkökulmaisempaa tulkintakehystä. Teoksen sanoma on selkeä, mutta hyvistä konfliktien taustoituksesta huolimatta niiden kulttuurillinen ja historiallinen viitekehys jää osin lukijan oman perehtyneisyyden ja siitä kumpuavan kriittisen tarkastelukyvyn varaan. Sen sijaan opetuskäyttöön suunnattu Collectif Forten käsikirja ohjaa säännöllisin väliajoin pitämään taukoa lukemisesta, peilaten lukemaansa omaa toimintaympäristöään ja kokemuksiaan vasten. Erityiseksi ansioksi on mainittava myös se, etten kertaakaan lukiessani huomannut kirjoitustyylin muuttuneen – päinvastoin, suuresta kirjoittajamäärästä huolimatta kirja on hyvinkin eheä ja sujuva lukea.

Kun sitten pohdin sitä, mitä me voisimme oppia näistä teoksista tulevaisuudentutkimuksen kentällä, palaan mielessäni yhä uudelleen siihen, kuinka voisimme paremmin huomioida nimenomaan paikallisten ja perinteisten yhteisöjen näkemyksiä ja kokemuksia muutoksesta. Koska käsitelimme aihetta kokonaisuudessaan tätä edeltävässä, Hazel Salmisen kanssa päätoimittamassani Futuran teemanumerossa 3/22: Unohdetut tulevaisuudet, sivuutetut äänet, monesta eri näkökulmasta, en jää sitä erikseen pohtimaan tässä kirjoituksessani. Ilmaisen vain huoleni sille, jääkö näissäkin teoksissa keskustelu keinoista kuitenkin lopulta melko vähäiseksi, liian abstraktiksi ja vaihtoehdottomaksi...?

Epäröin vastata omaan kysymykseeni. Mutta kun ajattelen Collectif Forten pedagogisesti todella onnistunutta teosta, en voi kuin todeta sen olevan lopulta enemmän kuin mitä yhdeltä teokselta voi näinkin suurten kysymysten edessä odottaa. Transitio kun on aina pitkäkestoinen prosessi, ja juuri sitä systeemitason prosessia teos kuvaa oivallisesti. Päätän siis tämän kirjoitukseni lainaukseen, jolla Löwy ja Tanuro aloittivat oman teoksensa. Se kiteyttää hyvin molempien teosten perimmäisen viestin: tavoittaaksemme unelmamme sosiaalisesti ja ekologisesti kestävästä tulevaisuudesta, on meidän nyt heräteltävä omatuntomme tiedostamaan myös sen, millaisiin sekä yksilöllisiin että kollektiivisiin toimiin sitoutumista sen toteutuminen todellisuudessa meiltä edellyttää.

'Depuis très longtemps le monde possède le rêve d'une chose don't il doit maintenant posséder la conscience pour la posséder réellement.' (Karl Marx)

Työstöväen